

"STARŠI STE OTROKOV GOVORNI VZOR"

Benjamin Vogrič

PRIMANJKUJE LOGOPEDOV

Štiriletna deklica slabše sliši in posledice se ji poznajo tudi pri izgovarjavi. Potrebuje pomoč logopeda, pri osebnem zdravniku dobi napotnico stopnje 'hitro', a prvi možni datumi so v večini ambulant šele čez nekaj manj kot leto dni, ponekod tudi več. Je težava v tem, da v Sloveniji primanjkuje logopedov, ali je število otrok, ki imajo motnje govorno-jezikovne komunikacije, res tako veliko? Koliko smo za to odgovorni starši in kaj lahko storimo sami? Odgovore razkriva Benjamin Vogrič, profesor surdopedagogike in logopedije, terapevt, predavatelj in svetovalec na področju razvoja govora in jezika (več informacij na www.mojlogoped.si).

V Sloveniji trenutno svoje delo opravlja le nekaj več kot 100 logopedov. Ukvarjajo se z odkrivanjem in rehabilitacijo govorno-jezikovnih motenj pri večinoma otroški, redkeje tudi odrasli populaciji. Po drugi strani pediatri napotijo k logopedu že vsakega tretjega otroka, ker pri njem zaznajo očitna odstopanja v govorno-jezikovnem razvoju. Še dodatno število otrok, ki potrebujejo logopedsko obravnavo, odkrijejo logopedi na preventivnem sistematskem pregledu otrok, ko so stari pet let.

»Dejstvo, da se je število otrok s tovrstnimi težavami v zadnjih desetih letih potrojilo in da je število logopedov ostalo isto, samo po sebi ponuja odgovor, zakaj je obravnavo otrok z govorno-jezikovnimi motnjami ali zaostanki v Sloveniji vse prevečkrat nezadostna ali prepozna. Po drugi strani pa so logopedi preobremenjeni in časovno preveč omejeni. Lahko gre za manjše artikulacijske težave z izgovarjavo, ki jih hitro odpravimo, in tako otroka že po nekaj srečanjih opremimo z vsemi strategijami za uspešno komunikacijo, so pa seveda med njimi tudi otroci, ki potrebujejo poglobljeno obravnavo,« pojasni logoped Vogrič.

UKREPAJTE PRAVOČASNO

»Govorno-jezikovni razvoj pri otroku od prvega do šestega leta poteka zelo spontano, avtomatično in z neverjetno hitrostjo. Omenjeni spontani razvoj nato usiha tja do devetega leta. Po tem obdobju se človek jezika in govora uči na pamet. Če logoped zamudi to obdobje, je tudi logopedska terapija manj uspešna, zamudna in včasih celo neuspešna.

Otrokovi napačni govorni vzorci so namreč že utrjeni, zato jih težko spreminjamo,« nadaljuje terapevt in dodaja,

da se prisotnost govorno-jezikovnih motenj v zgodnjem vrtčevskem obdobju pogosto kaže kot frustracija zaradi nezmožnosti izražanja in posledično zatekanje v neželena vedenja.

»Otroci na ta način opozorijo nase ali poskušajo doseči svoje. Kljub temu so ti otroci razmeroma dobro vključeni in sprejeti. Z odraščanjem postane uspešen govor vse bolj pomembna veščina za določanje svojega mesta v skupini. Starejši otroci v vrtcu in otroci v šoli, ki te veščine ne obvladajo, so tisti, ki so potisnjeni na rob, kar pogosto privede do pojava vedenjskih in osebnostnih motenj, ki imajo resen vpliv na posameznika, tudi v poznejših obdobjih življenja. Poleg tega se s šolo začneja tudi opismenjevanje otrok. Tam se otroci zapisa učijo s pomočjo zavedanja glasov in pozneje samonarekovanja teh. Tisti, ki napačno slišijo, izrekajo ali v govoru zamenjujejo določene glasove, bodo imeli v tem procesu resne težave.«

Odgovornost staršev je torej, da spremljajo otrokov razvoj in pravočasno ukrepajo, ko zaznajo odstopanja od vrstnikov. Kljub temu strokovnjak izpostavlja še nekaj priporočil, ki jih starši in vzgojitelji, ki so otrokov najpomembnejši govorni vzor, lahko upoštevajo in tako ugodno vplivajo na otrokov govorno-jezikovni razvoj.

DUDA IN SAMOSTOJNO HRANJENJE - ŠE PRED POJAVOM PRVIH BESED

»Pogosta in preveč dolgotrajna uporaba dude pri otroku vpliva na pojav hipotonosti govornih, predvsem jezika, ki pri dolgotrajni rabi dude plosko leži na dnu ustne votline. Hkrati dudu otroku onemogoča poizkuse igrivega oglašanja, ki krepijo koordinacijo in senzibiliteto govoril, še preden se pojavijo prve besede.

Pojav govorno-jezikovnih motenj pri otrocih, ki so dudo uporabljali do svojega 3. leta, je trikrat večja kot pri njihovih vrstnikih.

Samostojno hranjenje, ki v zadnjem obdobju spet stopa v ospredje, od otroka zahteva koordinacijo rok, ustnic, jezika in lic, da otrok uspešno manipulira z grižljajem. To, prav nasprotno kot dudu, okrepi senzibiliteto in spodbuja kontrolo gibov, ki jih pozneje uporabljamo za produkcijo glasov, zlogov in besed.«

ZAHTEVAJTE BESEDE IN JIH POTRPEŽLJIVO ČAKAJTE

»Starši komunicirajo s svojim otrokom od rojstva naprej. Slišijo njegov jok, vidijo izraz na obrazu, opazujejo njegov pogled, poslušajo in oponašajo njegovo oglašanje in spremljajo njegove naravne kretnje. Ker se dnevna rutina oblačenja, hranjenja, igranja ... ponavlja, so tisti, ki prvi prepoznajo, kaj jim na ta način otrok sporoča. Lahko mu ponudijo, kar si želi, in pomagajo pri poimenovanju teh prvih besed. To je povsem ustrezna in naravna pot, po kateri otrok usvaja govor in jezik. Vse prepogosto se zgodi, da starši, tudi pozneje, ko otrok že pozna celo vrsto besed, zaradi lastne nepotrpežljivosti besede ponujajo prehitro in otroku ne dajo dovolj časa, da bi besedo priklical in poimenoval sam.

Otroci lahko med prvim in drugim letom porabijo tudi do 8 sekund, da besedo priklči in jo uporabijo. Tako člani družine nemalokrat razvijejo vzorec komunikacije, kjer otrok s kazanjem, kretnjami, gestami in oglašanjem komunicira, starši pa s ponujanjem in lastnimi poimenovanji ugibajo, kaj je želel izraziti. Ti otroci pogosto zelo dolgo ne vzpostavijo verbalno stimulativne komunikacije, kar ima velik vpliv na njihov poznejši govorno-jezikovni razvoj. Od otroka postopno torej zahtevajte vse več besed, da bo otrok tako zadovoljeval svoje potrebe. Ko bo sam ugotovil, kako hitro lahko komunicira na ta način, bo sam poskrbel za nadaljnji razvoj.«

V Z E M I T E S I Č A S

»Med vsakdanjim hitenjem je govor odraslih pogosto prehitel, slabo artikuliran, namesto ustrezne stavčne strukture pa besede preprosto 'namečemo skupaj' in tako izrazimo bistveno. To lahko predstavlja veliko težavo za otroka, ki se govora in jezikovnih vzorcev za uspešno komunikacijo šele uči. Pri komunikaciji z otroki upočasnite hitrost svojega govora, ki bo s tem postal tudi bolj melodičen. To bo otroku omogočilo lažje zavedanje glasov in učenje o besedah ter izboljšalo njegovo razumevanje. Hkrati bo otrok to hitrost govora povzel, njegovi govorni poizkusi bodo počasnejši in s tem bolj precizni. Otrokova koordinacija govoril se šele razvija. Hitro boste lahko opazili, da bodo otrokovi poizkusi počasnih poimenovanj veliko ustreznejši, kot tisti hitri, s katerimi poizkuša posnemati odrasle govorce. Take govorne vzorce lahko pogosto opazimo pri zelo pozornih in ljubečih starših, starejših osebah, ki si vzamejo čas izključno za pogovor, ali pri dobrih retorikih, ki s svojim počasnim, melodičnim govorom dosežejo, da jih z veseljem poslušamo.«

N E P A Č I T E L A S T N E G A G O V O R A

»Starejši z otroki govorimo z višjim glasom, se izražamo v preprostejših povedih, ki nosijo ključne besede na koncu, pri tem pa uporabljamo bolj izrazito intonacijo. Gre za tako imenovan v otroka usmerjen govor, s katerim otroku sporočimo svojo naklonjenost in mu olajšamo učenje govora in jezika. Čudovita naravna tehnika, ki j nezavedno uporablja večina odrasle populacije. Tudi pri tem pa vse pogostejše prihaja do zlorab. Starejši namreč v želji, da bi se otroku prikupili, uporabljajo mehčanje ali celo zamenjavo glasov v lastnem govoru. Primer: »poglej, kako lepo LIBICO sva našla«, »dajva kovanec v ZEPKE«, »prinesi mi SOPEK ROZIC«. Otroci, ki tak način govora poslušajo predolgo, lahko izgubijo slušno sposobnost razločevanja teh glasov in imajo pozneje veliko težav pri samokontroli govora, zapisa v šoli ... Po drugi strani ni dokazov za to, da bi pomanjševalnice škodile razvoju govora in jezika, zato jih ne odsvetujemo.«

V Z P O S T A V I T E O Č E S N I S T I K

»Za veliko otrok z govorno-jezikovnimi motnjami ugotovimo, da slabo vzpostavljajo in ohranjajo očesni stik.

Pokličite otroka po imenu, se ga dotaknite in začnite govoriti, ko vas bo pogledal. Če se otrok obrne stran, preprosto počakajte in nadaljujte, ko vas spet pogleda. Očesni stik s sogovornikom je osnova komunikacije. Vsakršne, ne le z otrokom. Otrok med opazovanjem obraza sogovorca nezavedno opazuje in posnema njegovo izreko. Hkrati na ta način otrok lažje ohranja pozornost na temo pogovora, kar izboljša sposobnost poslušanja in razumevanja.«

T U K A J I N Z D A J

»Odrasli otroke pogosto sprašujemo: » Kako je bilo v vrtcu?, Kaj ste videli na kmetiji?, Kaj boste počeli pri babici?, ... Pogosto se zgodi, da so njihovi odgovori na ta vprašanja skopi, zmedeni in se hitro zaključijo. Predvsem z mlajšim otrokom se čim več pogovarjajte o stvareh, osebah, dogodkih, ki ga zanimajo in obkrožajo tisti trenutek. Otroci namreč predvsem do svojega četrtega leta svet doživljajo tukaj in zdaj. To bo otroku omogočilo lažje izražanje in izboljšalo njegove sposobnosti poslušanja, razumevanja, pomnjenja besed, izrazov in številnih zanimivih podatkov. Proti otrokovemu četrtemu letu to priporočilo vse bolj zanemarjajte.«

N E N E H N A P O N A V L J A N J A

»Starši radi potožijo, da jih otrok ves čas sprašuje eno in isto, si želi vedno poslušati isto knjigo ali ogledati isto risanko. Gre za naravno strategijo, s pomočjo katere nas otroška radovednost vodi k učenju govora in jezika. Ko otrok posluša nove informacije, je osredotočen predvsem na vsebino. Ko pa vsebino že pozna, se lahko osredotoči tudi na sporočevalčev način govora, oblikovanje sporočila, nove ali manj znane besede ... Hkrati se ob tem počuti varno, postavlja vprašanja o vsebini, z vsebino miselno manipulira, si jo predstavlja po svoje, jo obnavlja, razširja in spreminja. Trenutna poplava informacij, ki jih omogočajo poceni knjigarne, sodobni mediji in številne vsem dostopne aktivnosti, nas odvrčajo od ponavljanj. A spomnimo se svojega otroštva, ko smo imeli na voljo le nekaj knjig, te pa smo v otroštvu slišali tolikokrat, da smo jih znali ponoviti na pamet.

Število otrok z govorno-jezikovnimi motnjami je bilo takrat veliko manjše. Torej znova in znova odgovarjajte otroku na ponavljajoča se vprašanja o sosedovem kužku in berite eno in isto knjigo, dokler se je otrok ne naveliča sam.«

ZANIMAJMO SE

»Kadar nam želi otrok nekaj sporočiti, nas bo najprej pogledal ali poklical. Pokazal bo, da si želi pozornosti, da mu prisluhnemo. Iskal bo zaupnika. Ustavite se in mu posvetite pozornost, naj otrok začuti, da ste tam zanj. Ne na pol, ne s pogledom v telefon in z mislimi drugje, ampak tisti trenutek samo zanj. Prisotni. Začne se že v otroštvu, in če otrok te pozornosti ne bo dobil, bo postopno vse manj poizkušal z izražanjem svojega zanimanja, občutkov, želja ... Otroku postavljajte številna vprašanja in poslušajte, kako on vidi to, kar opazujete. Postopoma bo otrok ta vzorec prevzel in tudi sam poizkušal s samostojnim postavljanjem vprašalnic vseh vrst. Ta vzorec bo otrok z znanega domačega okolja prenašal na različne življenjske situacije in bil deležen številnih razlag.«

Otroci imajo svojo lastno vrednost, svoj razum in svoja čustva, zato jih kot takšne tudi obravnavajmo. Kot sebi enake. Ne pogovarjajmo se z njimi na način, ki jim bo sporočal, da niso dovolj zreli ali da so manjvredni. Jasno in razumljivo jim je več, kot si sploh lahko predstavljamo.

ZAPISALA: KATJA ŠTINGL
OBJAVLJENO V REVII JANA, 12. 6. 2019

